

Lieve ouders, verzorgers, spelers, coördinatoren en andere betrokkenen,

Allereerst wil ik jullie bedanken voor het meewerken aan het cliënttevredenheidsonderzoek! Het verzamelen en het analyseren van de uitkomsten heeft de nodige tijd gekost, maar het resultaat is er eindelijk. De opmerkingen hebben me geraakt. Het kan toch niet anders dan dat CSL op termijn een methodiek wordt die ook door beleidsmakers en gemeenten als zeer waardevol wordt gezien en blijvend mag worden ingezet voor al die kinderen die dit zo nodig hebben.

Hierbij stuur ik jullie een samenvatting van het rapport inclusief de aanbevelingen voor stichting Horison op basis van de door jullie genoemde aanbevelingen en verbeterpunten. Het volledige rapport is nog niet beoordeeld en kan t.z.t. breder worden verspreid. Mocht je vragen hebben, neem dan gerust contact met me op.

Met vriendelijke groet (ook namens Anneke), Rieke Kok

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Inleiding	2
<i>Aanleiding voor dit onderzoek</i>	<i>2</i>
<i>Centrale onderzoeksvraag en -doelstelling</i>	<i>2</i>
Proces dataverzameling	2
<i>Benaderen doelgroep</i>	<i>2</i>
<i>Responsindex</i>	<i>2</i>
<i>Eerste beoordeling input</i>	<i>3</i>
Onderzoeksresultaten	3
<i>Algemene vragen</i>	<i>3</i>
<i>Gezinssamenstelling (vraag 1)</i>	<i>3</i>
<i>Opleidingsniveau ouders (vraag 2)</i>	<i>4</i>
<i>Het speciale kind (vraag 3, 5 en 11)</i>	<i>4</i>
<i>Reden keuze CSL (vraag 4)</i>	<i>5</i>
<i>Zou je CSL aanraden bij anderen? (vraag 23)</i>	<i>6</i>
<i>Wil je niet iets kwijt? (vraag 24)</i>	<i>6</i>
<i>Tevredenheid CSL training</i>	<i>7</i>
<i>Score tevredenheid (vraag 8)</i>	<i>8</i>
<i>Informatie gemist tijdens training (vraag 10)</i>	<i>8</i>
<i>Meest waardevolle onderdelen training (vraag 9)</i>	<i>8</i>
<i>Tevredenheid CSL speelprogramma</i>	<i>9</i>
<i>Wel of geen speelprogramma (vraag 11)</i>	<i>9</i>
<i>Looptijd van het speelprogramma (vraag 11)</i>	<i>10</i>
<i>Tevredenheid ondersteuning opzetten speelprogramma (vraag 12 en 13)</i>	<i>10</i>
<i>Onderdelen gemist bij het opzetten van het speelprogramma (vraag 14)</i>	<i>10</i>
<i>Waar wordt gespeeld (vraag 15)</i>	<i>11</i>

<i>Hoeveel wordt er gespeeld en door wie (vraag 16 en 18)</i>	11
<i>Tevredenheid CSL Spelers (vraag 19)</i>	13
<i>Vaardigheden gemist bij spelers (vraag 20)</i>	13
<i>Welke methodieken worden er gebruikt (vraag 17)</i>	14
Effecten CSL op ontwikkeling	14
<i>Doelen (vraag 21)</i>	14
<i>Doelen en ervaren effecten (vraag 21)</i>	14
<i>Tevredenheid effecten speelprogramma (vraag 22)</i>	16
Analyse onderzoeksresultaten	16
Wordt de doelgroep bereikt?	16
<i>Indicaties ouders</i>	17
<i>Contra-indicaties ouders</i>	17
<i>Indicaties kinderen</i>	17
Zijn ouders tevreden over CSL?	17
Worden doelen gerealiseerd en zijn ouders hier tevreden over?	17
Welke verbeterpunten zien ouders?	18
<i>Specifieke verbeterpunten</i>	18
<i>Algemene verbeterpunten</i>	18
Verbeterpunten en aanbevelingen	18
Verbeterpunten	18
<i>Knelpunten in het dataverzamelingsproces</i>	18
<i>Verbeterpunten in de dienstverlening</i>	19
Aanbevelingen	19
<i>Voor de organisatie</i>	19
<i>Voor vervolgonderzoek</i>	19
Literatuurlijst	20
Literatuur	20
Artikelen	20
Websites	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

Samenvatting

Aanleiding voor dit onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van stichting Horison. Aanleiding voor het onderzoek is de wens van de stichting om 'Contactgericht Spelen en Leren' (CSL) als *doeltreffende* interventie aan te melden bij het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), in de hoop en verwachting dat deze ook als zodanig zal worden erkend. De doelstelling van de stichting is om CSL duurzaam voor de toekomst te behouden. Erkenning van de methodiek wordt gezien als een belangrijk middel om deze duurzaamheid te bereiken.

Stichting Horison geeft trainingen aan ouders van kinderen met ASS of het vermoeden daarvan. Binnen de stichting wordt gewerkt met de methodiek Contactgericht Spelen en Leren (CSL), een interventie die ouders handvatten geeft om hun kind vanuit contact doelgericht te stimuleren op verschillende ontwikkelingsdomeinen. De stichting gaat er in haar begeleiding vanuit dat ASS geen defect is, maar een vertraagde rijping van de hersenen en dat deze kinderen zich dus kunnen ontwikkelen. Daarnaast speelt ze door de oudertraining gericht in op het verminderen van de stress die ouders ervaren en het versterken van de eigen regie en kracht van ouders.

CSL als doeltreffende interventie

Voor CSL geldt dat wordt gewerkt met impliciete kennis: de kennis over de interventie zit vooral in de 'hoofden' van de uitvoerders. Wanneer er geen hard bewijs is voor de effectiviteit van een interventie, betekent dat nog niet dat de kwaliteit van die interventie slecht is. Effectiviteit is geen 'alles of niets' zaak. Van Yperen en Veerman (2008) hebben een kader opgesteld waarin de effectiviteit van interventies is ingedeeld in een aantal niveaus die kunnen worden onderzocht aan de hand van praktijk gestuurd effectonderzoek.

Om de doeltreffendheid van CSL te kunnen onderzoeken, is het noodzakelijk eerst de interventie en de theoretische bewijskracht goed te beschrijven. Deze beschrijving is voor CSL opgesteld door een onafhankelijk onderzoeker, verbonden aan de Universiteit van Leuven in België (Clauwaert, S., 2015). Omdat stichting Horison (vooruitlopend op de uitkomsten van het onderzoek van Clauwaert) inzicht wilde in de *tevredenheid*, de *effecten* en de *verbeterpunten* zoals die door de ouders worden ervaren, is in januari 2015 gestart met het uitvoeren van dit cliënttevredenheidsonderzoek.

Centrale onderzoeksvraag

Hoe tevreden zijn ouders over CSL, welke verbeterpunten zien zij en welke effecten hebben zij het afgelopen jaar ervaren in de ontwikkeling van hun kind met (het vermoeden van) ASS als gevolg van het CSL speelprogramma?

Dataverzameling

Voor dit cliënttevredenheidsonderzoek is een eigen enquêteformulier ontworpen die is verstuurd naar 76 gezinnen met een CSL speelprogramma. In totaal hebben 63 gezinnen deelgenomen aan het onderzoek. Dat brengt de respons op 82,9%. Refererend aan de responsindex kan de meting derhalve als 'goed' worden gekwalificeerd. Alle gegevens uit de formulieren zijn verwerkt in Excel en gecontroleerd. Uit de eerste beoordeling van de input bleek dat veel formulieren onvolledig of niet correct waren ingevuld. Voordat kon worden begonnen met de analyse, moesten een aantal gegevens worden aangepast.

Analyse onderzoeksresultaten

Refererend aan de centrale onderzoeksvraag kan worden geconcludeerd dat ouders *zeer tevreden* zijn over CSL en *tevreden* over de effecten die zij het afgelopen jaar hebben ervaren in de ontwikkeling van hun kind met (het vermoeden van) ASS. Er kan niet worden geconcludeerd dat deze effecten volledig toe te schrijven zijn aan het CSL speelprogramma. Ouders zien verbeterpunten voor CSL, maar deze zijn zeer gering.

Tot slot kan niet met 100% zekerheid worden geconcludeerd dat de doelgroep wordt bereikt. Aan de indicaties voor de kinderen, wordt wel voldaan.

Inleiding

Aanleiding voor dit onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van stichting Horison. Aanleiding voor het onderzoek is de wens van de stichting om 'Contactgericht Spelen en Leren' (CSL) als *doeltreffende* interventie aan te melden bij het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), in de hoop en verwachting dat deze ook als zodanig zal worden erkend. De doelstelling van de stichting is om CSL duurzaam voor de toekomst te behouden. Erkenning van de methodiek wordt gezien als een belangrijk middel om deze duurzaamheid te bereiken.

Centrale onderzoeksvraag en -doelstelling

Stichting Horison wil door middel van dit onderzoek, inzicht krijgen in de tevredenheid van ouders over de CSL training, de ondersteuning en begeleiding door de CSL spelers en de effecten van het CSL Speelprogramma op de ontwikkeling hun kind met (het vermoeden van) ASS zoals die door de ouders worden ervaren. Daarnaast beoogt dit onderzoek inzicht in eventuele verbeterpunten in de dienstverlening. Omdat de stichting ook structureel de effecten, de realisatie van doelen en de tevredenheid wil onderzoeken, zal in de aanbevelingen ook aandacht worden besteed aan verbeterpunten in het dataverzamelingsproces.

Centrale onderzoeksvraag

Hoe tevreden zijn ouders over CSL, welke verbeterpunten zien zij en welke effecten hebben zij het afgelopen jaar ervaren in de ontwikkeling van hun kind met (het vermoeden van) ASS als gevolg van het CSL speelprogramma?

Doelstelling van het onderzoek

Stichting Horison voor 1 december 2015 te informeren over de tevredenheid en de effecten van CSL zoals die door ouders worden ervaren en over de verbeterpunten die kunnen worden doorgevoerd in de CSL dienstverlening en het dataverzamelingsproces.

Proces dataverzameling

Benaderen doelgroep

Bij stichting Horison is bekend wie de CSL training hebben gevolgd. Het is niet bekend wanneer dit was, of dit ouders waren of andere betrokkenen, of de ouders de training hebben gevolgd voor hun kind met (het vermoeden van) ASS en of deze ouders na de training ook een CSL speelprogramma hebben opgezet. Om te voorkomen dat het cliënttevredenheidsonderzoek willekeurig zou worden verzonden naar iedereen die ooit heeft deelgenomen aan een training, zijn de CSL spelers benaderd met de vraag bij welke ouders zij op dit moment spelen binnen een CSL speelprogramma. Deze groep ouders zal als doelgroep voor dit onderzoek worden benaderd.

Responsindex

In totaal hebben 63 van de 76 gezinnen deelgenomen aan het onderzoek. Dat brengt de non-respons op 17,1% en de respons op 82,9%. Refererend aan de responsindex kan de meting derhalve als 'goed' worden gekwalificeerd.

Eerste beoordeling input

Alle gegevens uit de formulieren zijn door een medewerker van de stichting verwerkt in Excel en gecontroleerd door onderzoeker. Vervolgens is een eerste beoordeling gemaakt van de input. Hieruit bleek dat veel formulieren onvolledig of niet correct waren ingevuld. Voordat kon worden begonnen met de analyse, moesten gegevens worden aangepast. De gegevens van 4 gezinnen, zijn volledig uit het onderzoek verwijderd.

Dit brengt het totaal aantal gezinnen die zijn meegenomen in de analyse op 59. Van deze gezinnen geeft een deel aan alleen de training te hebben gevolgd, een ander deel heeft niet de training gevolgd maar heeft wel een speelprogramma en een deel heeft zowel de training gevolgd als een speelprogramma. De verdeling is aangegeven in onderstaand schema:

	Wel CSL training gevolgd	Geen CSL training gevolgd	Totaal
Wel CSL Speelprogramma	n = 41	n = 10	n = 51
Geen CSL speelprogramma	n = 8	-	
Totaal	n = 49		n = 59

Onderzoeksresultaten

Algemene vragen

In het enquêteformulier zijn een aantal algemene vragen geformuleerd. Deze vragen hebben betrekking op de gezinssamenstelling (vraag 1), het opleidingsniveau van ouders (vraag 2), vragen over het kind waarvoor hulp is gezocht (vraag 3 en 5) en de vraag waarom ouders hebben gekozen voor CSL (vraag 4). Ter aanvulling is op basis van de leeftijd van de kinderen (vraag 3) en de looptijd van het speelprogramma (vraag 11) berekend hoe oud de kinderen gemiddeld waren op het moment dat ouders met een speelprogramma zijn gestart.

Tot slot zijn er algemene vragen gesteld over het aanraden van CSL bij andere ouders (vraag 23) en of ouders nog iets kwijt wilden (vraag 24).

Vraag 6, waar ouders werd gevraagd onder welke wet de zorg van hun kind viel, is in de resultaten niet meegenomen. De antwoorden op deze vraag zijn te onvolledig ingevuld om daar een betrouwbaar beeld over te kunnen geven.

Gezinssamenstelling (vraag 1)

De gemiddelde leeftijd van de ouders is 44,1 jaar. Door 8 ouders is de leeftijd niet ingevuld. De jongste ouder is 33 jaar en de oudste 66 jaar (mediaan 43 jaar).

De meeste gezinnen hebben 2 kinderen, het gemiddelde ligt op 2,3 kinderen per gezin. Dit ligt iets hoger dan het Nederlandse gemiddelde van 1,8 kinderen per gezin.

Van de kinderen is de gemiddelde leeftijd 10,1 jaar. De jongste is 8 maanden en de oudste 37 jaar (mediaan 10 jaar). Van 1 kind is de leeftijd niet ingevuld.

Samenstelling	n	\bar{x}
Eenoudergezinnen	6	44,1
Twee oudergezinnen	53	
• <i>Gezinnen met 1 kind</i>	13	2,3
• <i>Gezinnen met 2 kinderen</i>	27	
• <i>Gezinnen met 3 kinderen</i>	11	
• <i>Gezinnen met 4 kinderen</i>	6	
• <i>Gezinnen met 5 kinderen</i>	2	
Leeftijd kinderen	133	10,1

Opleidingsniveau ouders (vraag 2)

Voor de berekening van het gemiddelde opleidingsniveau zijn de ordinale gegevens omgezet naar numerieke waarden. Het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders die hebben deelgenomen aan het onderzoek lag iets boven HBO niveau (waarde = 2,2).

	n	\bar{x}	LBO	MAVO	MBO	HBO	WO
Numerieke waarde			0	0,5	1	2	3
Totale doelgroep	112	2,2	1	1	20	47	43

Het speciale kind (vraag 3, 5 en 11)

Leeftijd en geslacht

De gemiddelde leeftijd van de kinderen waarvoor hulp is gezocht, was op het moment dat de formulieren werden ingevuld 10,9 jaar. De oudste was 18 jaar en de jongste 4. Van de kinderen is 74,6% op het moment van invullen, 12 jaar of jonger. Van de groep kinderen is 78% (aantal: 46) jongen, de overige 22% (aantal: 13) zijn meisjes.

Samenstelling	n	\bar{x}	%	jongens	meisjes
Leeftijd kinderen	59	10,9		46 (78%)	13 (22%)
• 4 jaar	1		1,7%	1	
• 5 jaar	2		3,4%	2	
• 6 jaar	2		3,4%	1	1
• 7 jaar	2		3,4%	1	1
• 8 jaar	7		11,9%	6	1
• 9 jaar	4		6,8%	2	2
• 10 jaar	10		16,9%	8	2
• 11 jaar	6		10,2%	5	1
• 12 jaar	10		16,9%	7	3
• 13 jaar	3		5,1%	2	1
• 14 jaar	4		6,8%	4	
• 15 jaar	3		5,1%	3	
• 16 jaar	1		1,7%		1
• 17 jaar	2		3,4%	2	
• 18 jaar	2		3,4%	2	

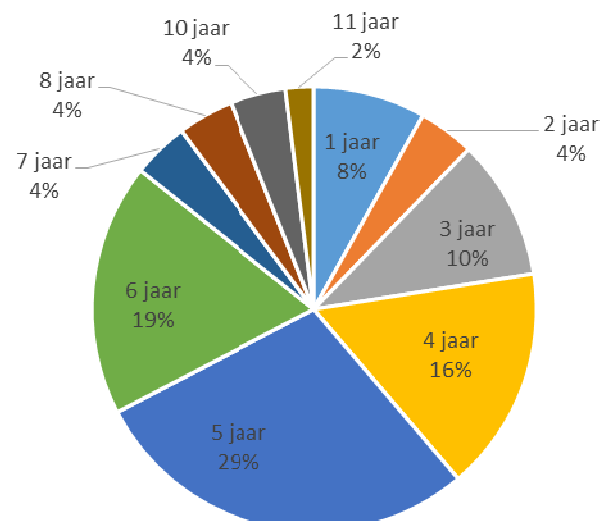
Leeftijd start speelprogramma

Op basis van de leeftijd van de kinderen en het startmoment van het speelprogramma, is berekend dat ouders gestart zijn met een speelprogramma toen de kinderen gemiddeld 4,9 jaar oud waren.

Hierbij vallen uitschieters naar boven (11 jaar), maar vooral naar beneden (1 jaar) op (dit laatste lijkt onlogisch).

De starttijd kon niet precies worden berekend omdat zowel de leeftijd van de kinderen als het startmoment van het speelprogramma niet exact bekend zijn. Voor de leeftijd is gevraagd naar de kalenderleeftijd van het kind op het moment van

Leeftijd start speelprogramma

invullen. Voor het startmoment van het speelprogramma is gevraagd naar het jaartal. Bij 2 gezinnen is het startmoment van het speelprogramma onbekend en kon deze ook niet worden achterhaald aan de hand van het jaartal dat de ouders de training hadden gevolgd.

Uitdaging van het kind

Van de 59 kinderen, hebben 51 kinderen de diagnose ASS (86,4%; 40 jongens en 11 meisjes). Bij 1 jongen hebben de ouders vermeld dat ze ASS vermoeden, aangevuld met het syndroom van Down. Voor de overige 7 kinderen hebben de ouders hun uitdaging als volgt omschreven:

- Uitdaging in contact (combinatie van verschillende beperkingen waarin voor ons de uitdaging in contact voorop staat)
- Ontwikkelingsachterstand
- Sturge en Weber Syndrome
- Verstandelijke beperking
- Andere uitdaging in contact en ontwikkeling
- PBAN diagnose
- Syndroom van Down

Comorbiditeit

Van 73% (n=37) van de kinderen met een diagnose ASS, wordt geen aanvullende problematiek vermeld. Voor de overige 14 kinderen hebben de ouders de aanvullende problematiek als omschreven:

- Ontwikkelingsachterstand (2 maal)
- Dynamiek tussen beide kinderen (2 maal)
- ADHD en dyspraxie
- ADHD en verbale dyspraxie
- Diagnose Taal en ontwikkelingsachterstand (TOS)
- Dyspraxie, Taal en ontwikkelingsachterstand op bepaalde terreinen
- Gedragsstoornis
- Licht verstandelijke beperking
- Rigide gedrag en tics
- Verstandelijke beperking
- Genetische afwijking aan het syngap I gen (hierbij hoort autisme maar ook spraak en taalproblemen, verstandelijke beperking en lichte motorische beperking)

Reden keuze CSL (vraag 4)

Op de vraag waarom ouders hebben gekozen voor CSL, wordt door 51 ouders (86%) geantwoord dat ze de ontwikkeling van hun kind wilden stimuleren. Geloof in mogelijkheden wordt 48 maal (81%) als reden aangegeven en eigen regie door 35 van de ouders (59%).

Omdat er meerdere antwoorden konden worden gegeven, komen veel gecombineerde antwoorden naar voren:

Redenen	n	%
• eigen regie & geloof in mogelijkheden	31	53%
• eigen regie & stimuleren ontwikkeling	33	56%
• geloof in mogelijkheden & stimuleren ontwikkeling	43	73%
• eigen regie & geloof in mogelijkheden & stimuleren ontwikkeling	30	51%

Van de 59 ouders geeft 42% nog aanvullende redenen voor hun keuze voor CSL (zie bijlage). Ten behoeve van de analyse zijn deze redenen uiteengehaald en vervolgens gegroepeerd in diverse hoofdgroepen:

Aanvullende redenen keuze CSL

Zou je CSL aanraden bij anderen? (vraag 23)

Op de vraag of ouders CSL zouden aanraden bij anderen, gaven 55 ouders (93%) aan dat ze dat zouden doen. Drie ouders hebben deze vraag niet beantwoord en 1 ouder antwoordde met zowel ja als nee. Van de ouders die CSL wel zouden aanraden bij anderen, hebben 3 ouders niet aangegeven waarom ze dit zouden doen.

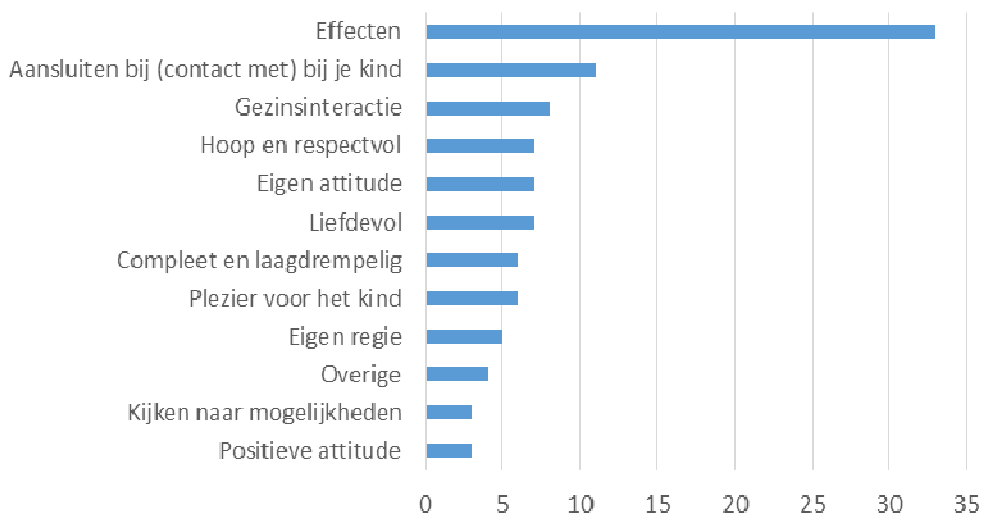
Niet aanraden

Door 1 ouder wordt geantwoord dat ze CSL niet zouden aanraden bij anderen omdat de diepte investering voor het gezin te groot is.

Wel aanraden

De ouders die CSL wel zouden aanraden, geven hiervoor zeer diverse redenen (zie bijlage). Ten behoeve van de analyse zijn deze redenen uiteengegemaakt en vervolgens gegroepeerd in diverse hoofdgroepen:

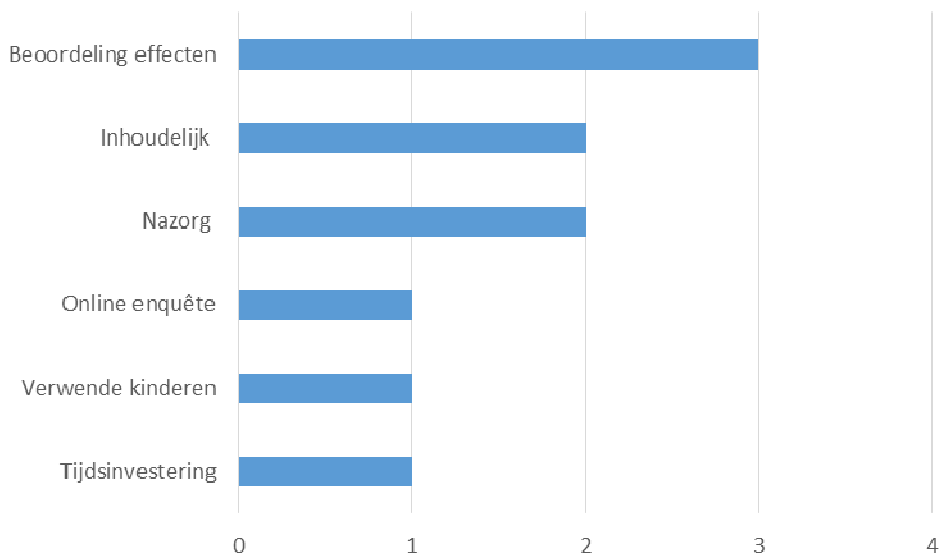
Redenen om CSL aan te raden bij anderen

Wil je niet iets kwijt? (vraag 24)

Van de 59 ouders, hebben 39 ouders aan het eind van het enquêteformulier aangegeven nog iets kwijt te willen (zie bijlage). Ten behoeve van de analyse zijn deze redenen uiteengegemaakt en vervolgens gegroepeerd in diverse hoofdgroepen.

Kritische noten

Positieve opmerkingen

Tevredenheid CSL training

Van de 59 gezinnen, hebben 49 ouders de CSL training gevolgd. Dit betekent dat er 10 gezinnen zijn die wel een speelprogramma hebben, maar niet de training hebben gevolgd. Wat hiervan de reden is, is onbekend.

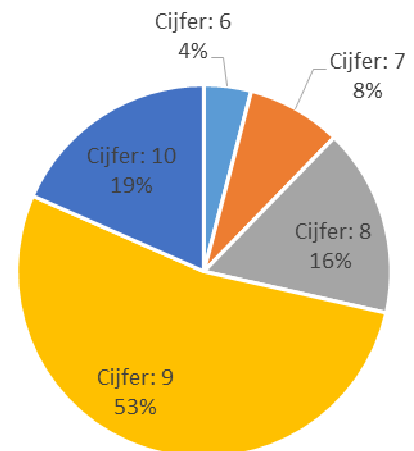
Van 21 gezinnen heeft één van de ouders de training gevolgd en van 22 gezinnen beide ouders. De overige deelnemers betroffen 6 alleenstaande ouders.

Score tevredenheid (vraag 8)

De tevredenheid over de training wordt gemiddeld gewaardeerd met een 8,7. Er wordt door geen enkele ouder een onvoldoende gegeven voor de training. Meer dan de helft van de ouders (53%) waardeert de training zelfs met een 9 en 19% met een 10.

Tevredenheid training

	totale doelgroep (n=49)
Gemiddeld cijfer	8,7
Standaardafwijking	0,995
6 of hoger	100%
7 of hoger	96%
8 of hoger	88%
9 of hoger	71%
10	19%

Informatie gemist tijdens training (vraag 10)

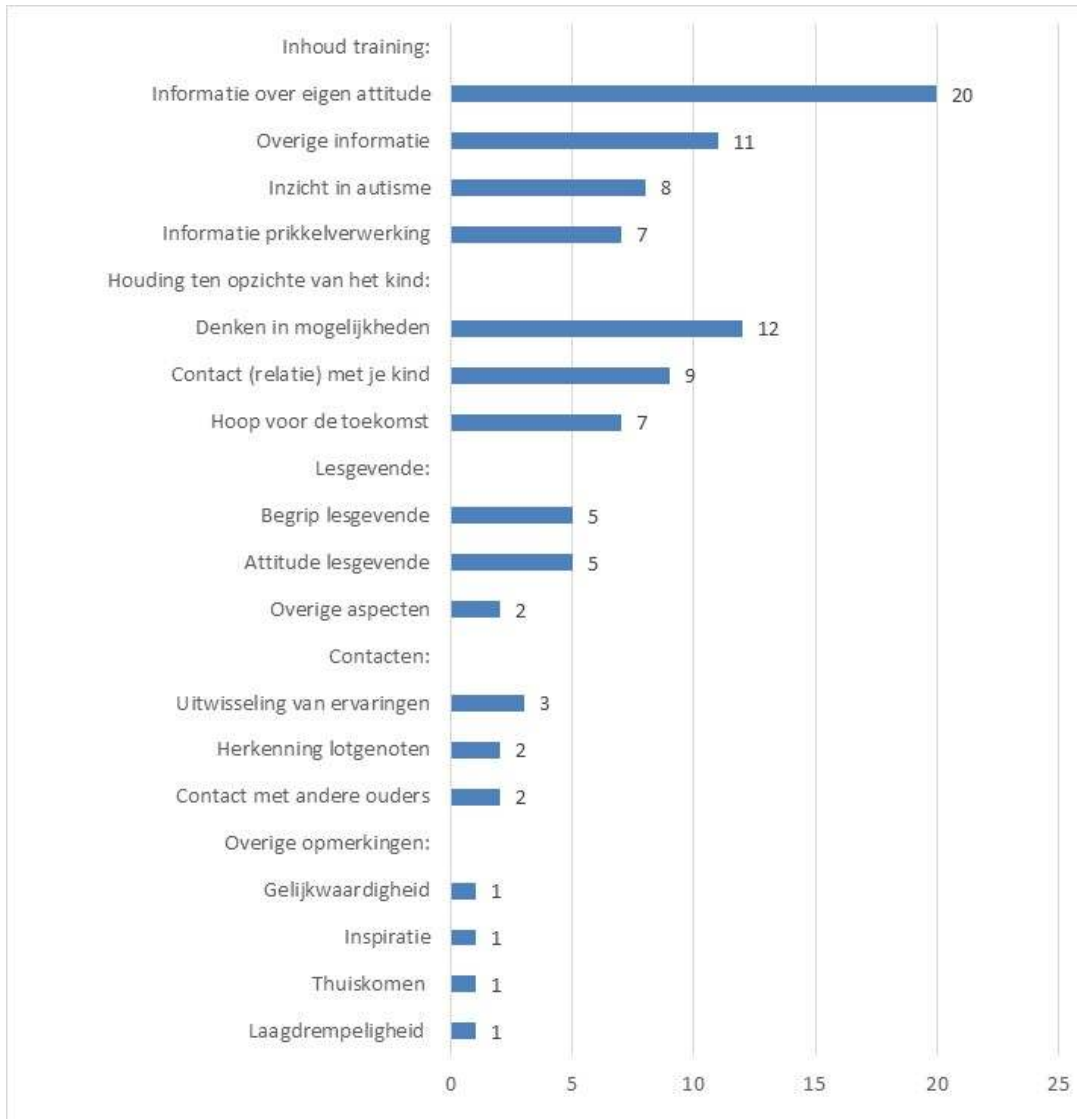
Van de ouders die de training hebben gevolgd (n=49), geven 7 ouders (15%) aan dat ze informatie hebben gemist tijdens de training:

- Ik heb veel praktische informatie gemist. Hoe zet je nu een speelprogramma op? Hoe kies je doelen, hoe zet je die om in spelletjes, welke technieken kun je gebruiken tijdens het spelen? Ik miste veel handvaten.
- We hadden voor kind nog wel wat extra handvatten nodig om om te gaan met zijn extreme 'uitdagende gedrag'.
- Geen informatie, maar veel wat meer interactieve opdrachten (met name bij CSL 1)
- Filmpjes
- Joinen alleen werkt niet bij rigide of dwangmatig gedrag
- Hoe kom je aan goede spelers en hoe start je een programma echt op

Daarnaast gaf 1 ouder (wiens kind geen diagnose ASS heeft, maar het Sturge en Weber Syndrome) aan dat de cursus vooral was gericht op autisme en ze daardoor deelgebieden miste die wel van toepassing waren op hun zoon, zoals de invloed van hersenschade op bijvoorbeeld zicht.

Meest waardevolle onderdelen training (vraag 9)

Van de 49 ouders die de training hebben gevolgd, hebben 48 ouders (97,4%) aangegeven wat zij als meest waardevol hebben ervaren tijdens de training (zie bijlage). De ouders die dit niet hebben aangegeven, geven aan dat het te lange geleden is dat ze de training hebben gevolgd om hier antwoord op te kunnen geven. Ten behoeve van de analyse zijn deze redenen uiteengezet en vervolgens gegroepeerd in diverse hoofd- en subgroepen.

Tevredenheid CSL speelprogramma

Wel of geen speelprogramma (vraag 11)

Van de 59 gezinnen, geven 51 gezinnen aan dat ze een speelprogramma hebben. De overige 8 ouders hebben wel de training gevolgd maar hebben nog geen speelprogramma of zijn na een aantal jaren gestopt:

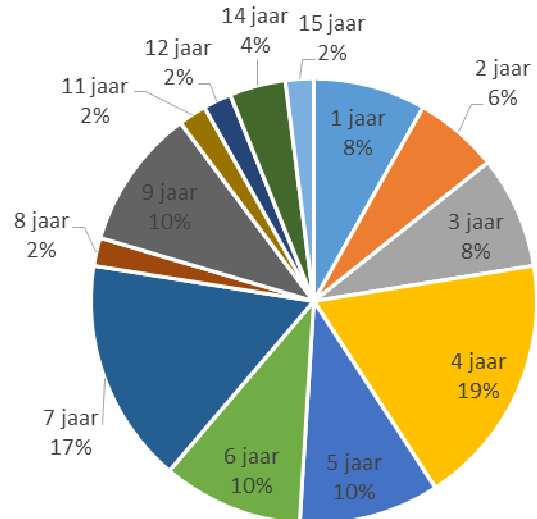
- We zijn gestopt na een aantal jaar (3 maal)
- We hebben wel iemand gevonden die we gevraagd hebben om CSL te doen, maar we zijn nog niet gestart met het speelprogramma
- We werken met de uitgangspunten van CSL
- Het budget is niet toereikend voor een speler
- We zijn in de opbouw fase, elkaar leren kennen en ervoor zorgen dat de speler "kind aan huis" gaat worden, van daar uit starten we met speel program.

Eén gezin geeft geen antwoord op de vraag of er een speelprogramma is. Wel wordt aangegeven dat er 2 uur per week door een CSL speler wordt gespeeld en dat ze daar tevreden over zijn. Voor de analyse van de tevredenheid over het speelprogramma, is dit gezin niet meegenomen.

Looptijd van het speelprogramma (vraag 11)

Een aantal gezinnen hebben niet aangegeven wanneer ze zijn gestart met het speelprogramma. Hiervoor is als startdatum de datum van de training aangehouden (behalve voor 2 gezinnen omdat deze niet hebben aangegeven wanneer ze zijn gestart en ook niet de training hebben gevolgd). De gemiddelde looptijd van de speelprogramma's is op dit moment 5,9 jaar (standaarddeviatie 3,4), variërend van 1 tot 15 jaar.

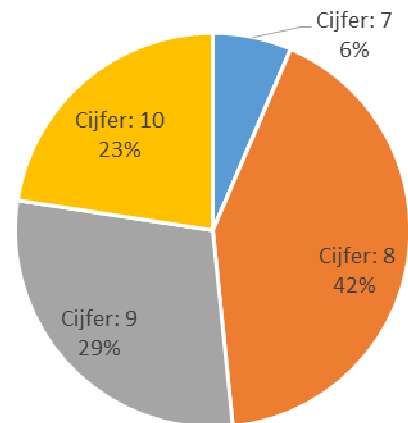
Looptijd speelprogramma

Tevredenheid ondersteuning opzetten speelprogramma (vraag 12 en 13)

Door 34 gezinnen wordt aangegeven dat ze bij het opzetten van het speelprogramma zijn ondersteund door een CSL speler. Drie ouders geven aan wel te zijn ondersteund bij het opzetten van het programma maar geven niet aan of ze hier tevreden over zijn. Voor de ondersteuning geven ouders gemiddeld een 8,7 (standaarddeviatie 0,9; n=31).

Tevredenheid ondersteuning

	totale doelgroep (n=49)
Gemiddeld cijfer	8,7
Standaardafwijking	0,9
7 of hoger	100%
8 of hoger	93,5%
9 of hoger	51,6%
10	22,6%

Onderdelen gemist bij het opzetten van het speelprogramma (vraag 14)

Door 19 (35%) ouders geven aan dat ze onderdelen hebben gemist bij het opzetten van het speelprogramma. Door 4 ouders wordt geen antwoord gegeven op deze vraag, de overige gezinnen geven aan dat ze geen onderdelen hebben gemist bij het opzetten van het speelprogramma. Van deze ouders zijn 9 ouders ondersteund tijdens het opzetten van het speelprogramma, de overige ouders niet.

Gemiste onderdelen (ouders die wel zijn ondersteund)

- Afhankelijk van de CSL speler, mist ik de klik soms in de opzet van het programma
- Doelen, opzet, voorwaarden
- Ervaren spelers verkrijgen
- Het duurde lang voordat ik helemaal doorhad wat een CSL programma inhield, dus mijn eigen deskundigheid kwam wat te kort. Ook had ik achteraf graag bij andere gezinnen mee willen kijken.
- Ik had betere opvang voor mezelf moeten regelen als alleenstaand ouder
- In het begin was het heel erg zoeken samen met onze speler (we begonnen met 1 speler 2 uur per week). We hadden toen nog geen PGB. Vanaf 2012 kregen we PGB en konden we meer spelers inhuren. Waaronder ook iemand die zelf een programma had met haar zoon.
- Inderdaad misschien extra informatie over hoe je een programma opzet. Ik vraag me eigenlijk af of we een 'echt' speelprogramma hebben. Aan onderstaande doelen wordt wel gewerkt.

- Meer kennis over de motorische beperkingen van onze zoon
- Nog meer vanzelfsprekende omringende zorg die niet opdringerig is.

Gemiste onderdelen (ouders die niet zijn ondersteund)

- Het was wel de bedoeling dat we geholpen werden door een speler, maar zij besloot na een paar maanden te stoppen bij Horison.
- Hoe je thuis dingen organiseert voor je speelprogramma, als je toch al overloopt als ouder. Maar dat is wel een algemene. Het huis opgeruimd houden is ook een uitdaging, de kinderen 's ochtends de deur uit krijgen, alles in een uitdaging met een kind met autisme
- Niet zo zeer bij het opzetten als later tijdens de looptijd
- We hebben destijds wel hulp gekregen van onze speler, dat was tijdens de spelersvergaderingen. Ze is ook een keer op school geweest om te kijken. Dat was fijn als ondersteuning en zeker waardevol. Ik miste wel kennis bij haar. Ik heb sinds 2010 heel veel bijgeleerd
- We wisten niet hoe we het moesten aanpakken
- Zie mijn opmerkingen aan het einde van de enquête (wordt hier verder niet meegenomen, is meegenomen bij de analyse van vraag 24)

Drie ouders geven aan dat ze wel onderdelen hebben gemist, maar in de omschrijving komt niet duidelijk naar voren wat ze precies hebben gemist:

- Wij zijn gestart door op YouTube filmpjes te gaan kijken van de SonRise methode. Hierdoor begin je natuurlijk niet bij je eigen attitude. Dit is uiteraard de basis. Na de CSL cursus schoten wij als een raket omhoog.
- We staan nog aan het begin van CSL. Omdat wij een ZIN-indicatie hebben zijn we eerst begonnen met een stagiaire. Nu er ook vanuit ZIN het CSL kunnen gaan bekostigen, starten we binnenkort met een professionele Speler en dus ook met een speelprogramma.
- We zijn er spelenderwijs met elkaar (ouder/kind/begeleider) in gegroeid waarbij door de training van CSL bleek dat we eigenlijk al in deze vorm aan de slag waren gegaan met het kind. Na de training bewuster ingezet met begeleider waarbij deze ook veel meer plezier aan de begeleiding beleeft en het contact tussen beide enorme vooruitgang heeft gemaakt.

Door één ouder wordt aangegeven dat ze niet zozeer onderdelen heeft gemist, maar wel dat ze lang hebben gedaan over het opzetten van het speelprogramma omdat er geen spelers in de buurt wonen en de financiering ervan nogal wat tijd kostte.

Waar wordt gespeeld (vraag 15)

Door 3 ouders wordt aangegeven dat er niet wordt gespeeld in een speelkamer, slaapkamer of buiten maar ergens anders. Ook de ouders die wel in de speelkamer, slaapkamer of buiten spelen, maken gebruik van andere plekken om te spelen:

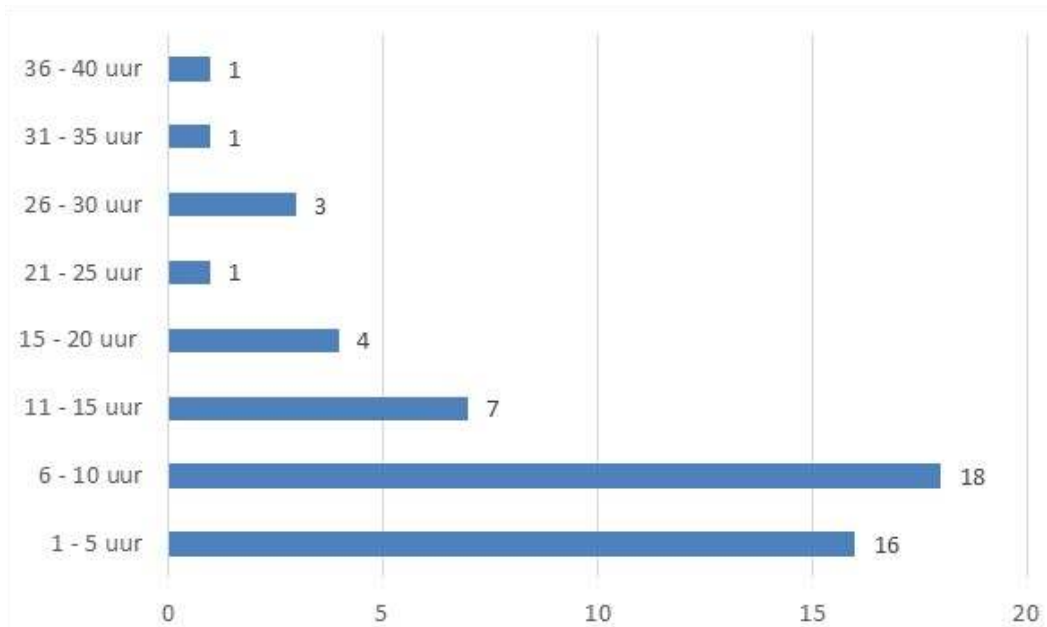
- woonkamer (11 maal)
- bij de speler thuis (3 maal)
- zwembad (2 maal)
- veel fietsen (1 maal)
- overal eigenlijk (1 maal)
- hele huis (1 maal)
- keuken (1 maal)
- sport (1 maal)
- boerderij (1 maal)
- ontdekhoek (1 maal)

In 9 gezinnen wordt alleen gespeeld in de speelkamer, in 4 gezinnen alleen in de slaapkamer en in 3 gezinnen alleen in de speelkamer en de slaapkamer. Er zijn geen gezinnen die alleen buiten spelen.

Hoeveel wordt er gespeeld en door wie (vraag 16 en 18)

Door de 51 gezinnen met een speelprogramma wordt er in totaal 570 uur per week met het kind gespeeld, gemiddeld 11,2 uur per week per speelprogramma (standaarddeviatie 9,9) met een maximum van 47 uur per week. Binnen de meeste gezinnen wordt er minder dan 10 uur per week

gespeeld. Wat in de opgegeven uren opvalt, is dat een aantal ouders alle uren opgeven dat er wordt gespeeld (inclusief de uren dat er wordt gespeeld met broertjes, zusjes, vriendjes) en andere ouders geven alleen het aantal uren op dat een CSL speler met het kind speelt. Of hiernaast ook nog door anderen met het kind wordt gespeeld is onduidelijk. Dit maakt vergelijking van het aantal uren lastig. Door 1 ouder wordt aangegeven dat er 40 uur wordt gespeeld, maar niet hoe die uren zijn verdeeld tussen ouders, CSL spelers en andere begeleiders.

Ouders

Binnen 1 speelprogramma wordt alleen gespeeld door de ouders (4,5 uur per week). Door 30 ouders wordt aangegeven dat zij niet zelf spelen met hun kind, dit is inclusief de ouders die aangeven wisselend of sporadisch te spelen. Deze termen konden voor de analyse niet worden meegenomen). Van de totale speeltijd wordt 20% van de tijd door ouders gespeeld.

CSL spelers

Er zijn 2 speelprogramma's waar geen CSL spelers bij betrokken zijn. Dit betreft het gezin waarbij de ouder aangeeft dat er alleen door de ouder zelf wordt gespeeld. De andere ouder geeft aan dat er wordt gespeeld door 2 begeleiders, maar niet dat dit CSL spelers zijn (ze hebben niet de CSL training gevolgd). Binnen 21 speelprogramma's wordt er alleen gespeeld door CSL spelers. Binnen de 51 speelprogramma's wordt er in totaal 318 uur per week gespeeld door CSL spelers, dit is 60% van de totale speeltijd.

Anderen

Naast ouders en CSL spelers, wordt aangegeven wordt ook door anderen (20% van de speeltijd). Dit betreft een zeer divers gezelschap:

- eigen opgeleide speler 20,5 uur
- onbekend 17,5 uur
- begeleider 16,0 uur
- broer 11,0 uur
- juf 10,0 uur
- ex-stagiaire 4,0 uur
- buurmeisje (afgestudeerd pedagogiek) 4,0 uur
- holistisch kindtherapeut, krijgt CSL methodiek 4,0 uur
- muziektherapie 4,0 uur
- zus 4,0 uur
- creatief therapeut 2,5 uur
- vrienden 2,5 uur
- student (vrouw) 2,0 uur
- student (man) 2,0 uur
- vrijwilliger 2,0 uur

- logopediste
- kinderoefentherapeut

1,5 uur

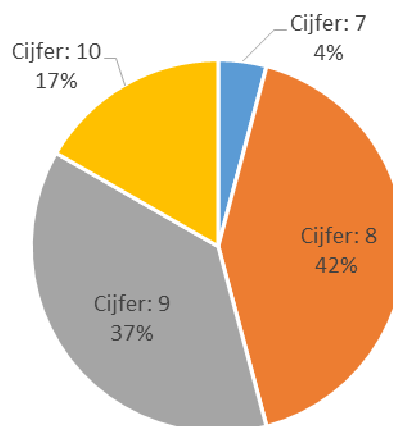
1,0 uur

Tevredenheid CSL Spelers (vraag 19)

Ouders die werken met CSL spelers (n = 49), waarderen hun tevredenheid over deze spelers gemiddeld met een 8,7 (standaarddeviatie 0,8). Meer dan de helft geeft zelfs een 9 of hoger.

	totale doelgroep (n=49)
Gemiddeld cijfer	8,7
Standaardafwijking	0,8
7 of hoger	100%
8 of hoger	96%
9 of hoger	54%
10	17%

Tevredenheid CSL spelers

Vaardigheden gemist bij spelers (vraag 20)

Van de 49 gezinnen die binnen het speelprogramma worden ondersteund door een CSL speler, geven 34 (69,4%) gezinnen aan dat ze geen vaardigheden missen bij de spelers. Door 13 ouders wordt aangegeven dat ze wel vaardigheden missen. Op 1 formulier wordt zowel ja als nee geantwoord (betreft een ouder die de spelers waardeert met een 10) en door 1 ouders is deze vraag niet ingevuld).

Cijfer tevredenheid	Wel vaardigheden gemist	Geen vaardigheden gemist
7		n = 2
8	n = 10	n = 10
9	n = 3	n = 15
10	n = 1	n = 8
Aantal	n = 14 (28,6%)	n = 35 (71,4%)

Op de vraag welke vaardigheden worden gemist, worden de volgende toelichtingen gegeven:

- Is per speler verschillend, maar ieder speler heeft zijn/haar talenten die ze meenemen
- Soms wel, maar door coaching van ons ouders is dat steeds gemakkelijk bijgestuurd geworden.
- Maar door coaching bijgespijkerd
- Tijdens vergaderingen en feedbacksessies die periodiek plaatsvinden wordt hier aandacht aan besteed
- Doelgericht bij één van de spelers
- Doelgerichtheid
- Doelgerichtheid, moeite met toepassen ABA regels
- Eigen nieuwe initiatieven van spelers, komen met nieuwe dingen, steeds weer nadenken over hoe het beter kan, scherp blijven over eigen functioneren.
- Haar eerste opleiding (orthopedagogie) en academisch handelen zit haar wel eens in de weg. Meer een persoonlijke kwestie, denk ik.
- Ik voel me soms iets teveel gedwongen tot het maken van afspraken
- Totale kennis van CSL/SonRise en het echt toepassen van deze vaardigheden
- Verwachtingen loslaten en de regie bij het kind laten blijft een aandachtspunt
- Moedeloosheid kan zo gemakkelijk opduiken. Gelukkig weten we wat we dan moeten doen.

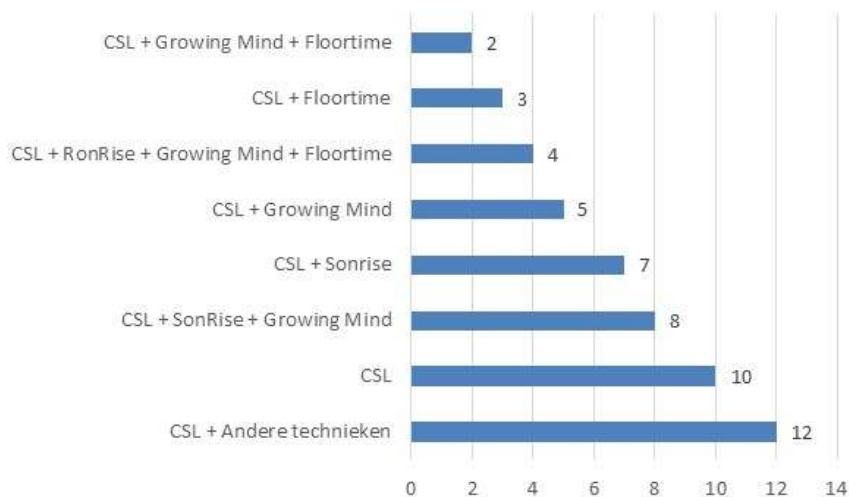
- We zagen na de cursussen van CSL, een huisbezoek van de directeur van de stichting en een bezoek van Steven Werts veranderingen bij ons en de spelers (antwoord ouders: ja en nee).

Daarnaast word door een gezin aangegeven dat ze wel vaardigheden missen bij de spelers, maar zij hebben geen spelers die een CSL training hebben gevolgd. Aangegeven wordt dat de spelers feedback krijgen van de ouder zelf, op basis van CSL en dat de spelers soms nog wat kunnen / mogen groeien in de attitude.

Welke methodieken worden er gebruikt (vraag 17)

Van de 51 speelprogramma's die zijn onderzocht, wordt er binnen 10 speelprogramma's alleen gebruik gemaakt van CSL. Binnen het grootste deel van de programma's (80,4%) word dus naast CSL ook gebruik gemaakt van diverse andere methodieken zoals SonRise, Growing Minds en Floortime. Daar staat tegenover dat er binnen 21 speelprogramma's door alleen CSL spelers wordt gespeeld (dit wordt ook veroorzaakt doordat de lijst met ouders is opgesteld op basis van de opgave van spelers). Dat zal betekenen dat binnen deze speelprogramma's toch grotendeels van CSL gebruik gemaakt zal worden. Het groot aantal verschillende technieken maakt het lastig om iets te zeggen over de effecten van het programma, welke methodiek is verantwoordelijk voor welke effecten. Hier zal met de analyse van de effecten rekening worden gehouden.

Een volledig overzicht is opgenomen in de bijlage. De meest voorkomende combinaties zijn:

Effecten CSL op ontwikkeling

Doelen (vraag 21)

Binnen de speelprogramma's worden aan diverse doelen gewerkt. Naast de doelen zoals deze zijn opgenomen op het enquêteformulier, geven ouders ook aan andere doelen te werken (60 in totaal). Een overzicht hiervan is opgenomen in de bijlage.

Doelen en ervaren effecten (vraag 21)

Gemiddeld worden de effecten gescoord met een 1,01 (doel is deels bereikt) met een standaarddeviatie van 0,53. Een volledig overzicht van de gemiddelde score per subdoel is opgenomen in de bijlage.

Ouders ervaren het meest effect bij de doelen die gericht zijn op het contact met hun kind. Hier geven de ouders ook het meest vaak aan dat de doelen volledig zijn bereikt. De hoogste score wordt gegeven voor het subdoel 'plezier in het contact' (gemiddelde 1,44; standaarddeviatie 0,56). Hiervoor geeft ook bijna de helft van de ouders aan dat dit doel volledig is bereikt. Dat niet alle doelen worden bereikt komt ook omdat dit geen eindevaluatie betreft. In de meeste gevallen loopt het speelprogramma ook de aankomende jaren door en zal nog steeds aan diverse doelen worden gewerkt.

Doelen	Aantal subdoelen	Aantal	Gemiddeld	Standaard deviatie	% doel volledig bereikt
Totaal		842	1,01	0,53	14,5%
A. Contact	4	146	1,24	0,52	28,8%
B. Emotieregulatie	4	125	1,00	0,54	14,4%
C. Communicatie	2	65	0,99	0,45	9,2%
D. Executive functies	5	152	0,79	0,59	9,2%
E. Overige ontwikkelingsdoelen	9	294	1,04	0,47	12,6%
F. Aanvullende doelen		60	0,92	0,49	8,3%

Naast een beoordeling van de gemiddelde van de totale groep, is ook nog gekeken naar het verschil tussen de groep ouders die alleen gebruik maakt van CSL en de groep ouders die alleen gebruik maakt van CSL spelers. In zijn totaliteit scoort de groep met CSL spelers en de groep die alleen werkt met CSL significant beter (p respectievelijk 0,02% en 0,01%), maar verschillen op subdoelniveau zijn er nauwelijks (zie bijlage).

Er zijn geen significante verschillen gevonden in de effecten in de groep ouders die hoog opgeleid zijn (WO ten opzichte van de rest), het aantal uren dat wordt gespeeld (meer of minder dan 10 uur) of de plaats waar wordt gespeeld (alleen speelkamer en slaapkamer ten opzichte van de rest). Wel blijken de ouders die erg tevreden zijn over de effecten (cijfers van 8 en hoger) ook op totaal niveau significant meer effect te ervaren. Ook hier zijn er nauwelijks verschillen op subdoelniveau (zie bijlage).

Doelen	Niet alleen CSL	Alleen CSL	Verskil	p
D. Executieve functies	0,71	1,21	0,50	0,00%
• Ons kind kan zijn acties plannen en organiseren	0,69	1,00	0,31	1,51%
E. Overige ontwikkelingsdoelen	1,00	1,25	0,25	0,54%
Totaal	0,98	1,18	0,20	0,01%
Doelen	Niet alleen CSL spelers	Alleen CSL spelers	Verskil	p
E. Overige ontwikkelingsdoelen	0,95	1,17	0,22	0,01%
• Imitatie ontwikkeling	0,83	1,45	0,62	1,42%
Totaal	0,95	1,09	0,14	0,02%
Doelen	Cijfer 7 en lager	Cijfer 8 en hoger	Verskil	p
B. Emotieregulatie	0,84	1,12	0,27	0,72%
D. Executive functies	0,56	0,90	0,34	0,08%
• Ons kind zoekt oplossingen voor zijn probleem	0,31	1,09	0,78	0,01%
E. Overige ontwikkelingsdoelen	0,89	1,11	0,23	0,00%
• Fantasie ontwikkeling	0,64	1,35	0,71	0,17%
Totaal	0,86	1,10	0,24	0,00%

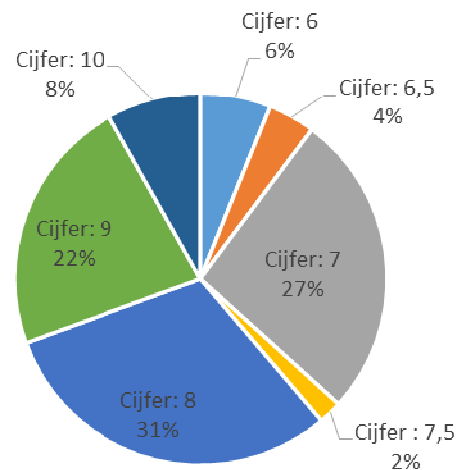
Tot slot is gekeken welke 5 gezinnen de meeste effecten hebben ervaren maar hier vallen verder geen bijzonderheden op (zie bijlage).

Tevredenheid effecten speelprogramma (vraag 22)

Twee ouders hebben niet aangegeven hoe tevreden ze waren over de effecten van het speelprogramma. De overige ouders (n=49) waarden deze effecten met een 7,9 (standaarddeviatie 1,08). Deze tevredenheid ligt iets hoger voor de speelprogramma's waarbij alleen CSL spelers betrokken zijn (gemiddelde 8,2; standaarddeviatie 1,3; n=19; 2 ouders hebben geen cijfer gegeven) en nog iets hoger wanneer wordt gekeken naar de programma's waar alleen wordt gewerkt met CSL (gemiddelde 8,3; standaarddeviatie 0,9; n=8; 2 ouders hebben geen cijfer gegeven).

	totale doelgroep (n=49)
Gemiddeld cijfer	7,9
Standaardafwijking	1,08
6 of hoger	100%
6,5 of hoger	93,9%
7 of hoger	89,8%
7,5 of hoger	63,3%
8 of hoger	61,2%
9 of hoger	30,6%
10	8,2%

Tevredenheid CSL effecten

Analyse onderzoeksresultaten

Refererend aan de centrale onderzoeksvraag kan worden geconcludeerd dat ouders zeer tevreden zijn over CSL en tevreden over de effecten die zij het afgelopen jaar hebben ervaren in de ontwikkeling van hun kind met (het vermoeden van) ASS. Niet kan worden geconcludeerd dat deze effecten volledig kunnen worden toegeschreven aan het CSL speelprogramma. Ouders zien verbeterpunten voor CSL, maar deze zijn zeer gering.

Tot slot kan niet met 100% zekerheid worden geconcludeerd dat de doelgroep qua ouders wordt bereikt. Aan de indicaties voor de kinderen, wordt wel voldaan.

Wordt de doelgroep bereikt?

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek, kan niet met 100% zekerheid worden geconcludeerd of de doelgroep wordt bereikt. Aan de indicaties voor de kinderen, wordt wel voldaan.

Indicaties ouders

De bereidheid tot zelfreflectie is niet gemeten. Wel is aan de hand van het opleidingsniveau, een poging gedaan de capaciteit om te kunnen reflecteren te meten. Op basis van de resultaten kan worden geconcludeerd dat de ouders die kiezen voor CSL hoogopgeleid zijn. In theorie zouden zij dus tot zelfreflectie in staat moeten te zijn.

Daarnaast kan op basis van de resultaten worden geconcludeerd dat ouders die kiezen voor CSL:

- bereid zijn om de eigen regie te nemen over de zorg voor hun kind
- op zoek waren naar een methode die vertrekt vanuit het kind
- op zoek waren naar een methode die uitgaat van het geloof in mogelijkheden
- gericht zijn op het stimuleren van de ontwikkeling van hun kind

Of ouders bereid zijn om de tijds- en financiële investering te doen die verbonden is aan CSL, kan niet met 100% zekerheid worden geconcludeerd. Het grootste deel van de ouders heeft wel de training gevolgd maar de meesten hebben niet geïnvesteerd in een speelkamer en slechts een klein percentage van de ouders speelt zelf met hun kind.

Tot slot kan op basis van de resultaten worden geconcludeerd dat ouders zelf de bewuste keuze maken om te starten met de interventie; voorafgaand aan het opzetten van een speelprogramma, heeft een grootste deel van de ouders de training gevolgd.

Contra-indicaties ouders

Er zijn geen specifieke vragen gesteld die inzicht geven in de mate van psychische stabiliteit van ouders voorafgaand aan de training en tijdens het opzetten en het uitvoeren van het speelprogramma. Wel kan op basis van de algemene antwoorden worden geconcludeerd dat ouders voorafgaand aan de interventie moedeloos waren en juist door de interventie weer mogelijkheden zien ('weg donkere wolk'). Hieruit zou kunnen worden geconcludeerd dat het wellicht niet nodig is deze contra-indicatie aan te houden voor de interventie.

Indicaties kinderen

Voor het grootste deel van de doelgroep geldt dat kinderen een diagnose ASS hebben. De leeftijd van de kinderen loopt tot 18 jaar. Het grootste deel van de kinderen is jonger dan 12 jaar. De ontwikkelingsleeftijd is niet gevraagd (gezien de verschillende ontwikkelingsleeftijden binnen 1 kind, is dit ook vaak onmogelijk om aan te geven) maar op basis van de leeftijden van de kinderen kan wel worden geconcludeerd dat deze ongeveer ligt tussen 0 – 12 jaar.

Zijn ouders tevreden over CSL?

In het algemeen kan worden geconcludeerd dat ouders zeer tevreden zijn over alle onderdelen van de CSL dienstverlening (de training, de ondersteuning bij het opzetten van het speelprogramma en de begeleiding door CSL spelers).

Als meest waardevolle onderdelen van de training worden de informatie over de eigen attitude, het denken in mogelijkheden en het contact met je kind, genoemd. Drie kwart van de ouders geven aan geen vaardigheden te hebben gemist bij de CSL spelers. Het grootste deel van de ouders zou CSL aanraden bij anderen met als belangrijkste reden de ontwikkelingsmogelijkheden die het biedt voor het kind. Ook uit de opmerkingen die ouders maken aan het eind van het enquêteformulier getuigen van een grote tevredenheid. Ouders uiten hier gevoelens van dankbaarheid en blijdschap en geven aan dat ze willen dat CSL vooral doorgaat met haar dienstverlening.

Worden doelen gerealiseerd en zijn ouders hier tevreden over?

Ouders zijn tevreden over de effecten die zij het afgelopen jaar hebben ervaren bij hun kind. Niet altijd worden doelen volledige gerealiseerd en er wordt door ouders niet alleen gewerkt aan de doelstellingen zoals die vanuit CSL worden geformuleerd. Tot slot kan niet met 100% zekerheid

worden geconcludeerd dat de effecten die ouders ervaren kunnen worden toegeschreven aan CSL. Er worden door ouders zeer diverse methodieken tegelijkertijd of naast elkaar toegepast.

Welke verbeterpunten zien ouders?

Door ouders worden wel verbeterpunten genoemd, maar deze zijn gering. De verbeterpunten hebben betrekking op de training, op de ondersteuning bij het opzetten van het speelprogramma en gemiste vaardigheden bij spelers. Daarnaast worden verbeteringen genoemd bij de vraag of ze CSL zouden aanraden bij anderen en bij de algemene opmerkingen aan het eind van de enquête.

Specifieke verbeterpunten

Voor wat betreft de training geeft een klein aantal ouders aan informatie te hebben gemist, vooral handvatten bij het opzetten van een speelprogramma, hoe je aan goede spelers komt en handvatten voor het omgaan met extreem uitdagend of dwangmatig gedrag. Daarnaast geven ouders aan tijdens de training filmpjes en interactieve opdrachten te hebben gemist.

Ook bij het opzetten van het speelprogramma, wordt door een klein aantal ouders geantwoord dat ze onderdelen hebben gemist. Dit betreft onderdelen bij de spelers (de klik, spelers stopten bij Horison, ervaren spelers vinden, kennis bij de speler, meer niet opdringerige zorg), specifieke kennis (hoe je thuis dingen organiseert, doelen, hoe je het aanpakt, kennis over motorische beperking, eigen deskundigheid, financiële zoektocht, eigen deskundigheid).

Door één ouder wordt geantwoord dat ze graag hadden willen meekijken bij een ander gezin. Een andere ouder geeft aan dat ze niet zozeer onderdelen heeft gemist maar betere opvang voor zichzelf had moeten regelen. Tot slot geeft een ouder aan dat ze niet zozeer bij het opzetten onderdelen heeft gemist, maar wel later toen het programma al liep.

Ook bij de spelers worden in een klein aantal gevallen vaardigheden gemist. Een aantal ouders geeft aan dat hiervoor met de speler wordt gesproken, en dit door middel van feedbacksessies en coaching wordt bijgestuurd en elke speler zijn eigen talenten meeneemt. Daarnaast wordt een aantal keer aangegeven dat doelgerichtheid bij sommige spelers mist.

Algemene verbeterpunten

Aan het einde van de enquête worden door een aantal ouders een kritische opmerking geplaatst. Deze opmerkingen hebben betrekking op nazorg (netwerk van ouders, terugkomdag), inhoudelijk zaken (verdiepende cursussen, aanvullende handvatten specifieke gedrag), de tijdsinvestering en het risico verwerende kinderen te krijgen. Tot slot geeft één ouder aan dat een vervolgenquête beter online kan worden gehouden.

Verbeterpunten en aanbevelingen

Verbeterpunten

Knelpunten in het dataverzamelingsproces

Tijdens het dataverzamelingsproces is als belangrijkste knelpunt naar voren gekomen dat het erg veel tijd en moeite kost om de benodigde gegevens te verzamelen. Hiervoor kunnen diverse oorzaken worden aangewezen:

- Er is geen goed overzicht van alle CSL spelers en hoe zij CSL toepassen in de praktijk.
- Er is geen compleet overzicht van ouders die een CSL speelprogramma hebben voor hun kind.

- Er is geen overzicht van alle ouders die een CSL training hebben gevolgd en hoe zij dit in de praktijk toepassen
- Het is voor de spelers en ouders geen vanzelfsprekendheid om mee te werken aan een onderzoek. Het verkrijgen van reacties koste veel geduld en bel- en mailacties. Overigens waren de redenen waarom een reactie lang uitbleef, niet altijd onlogisch (vergeten, andere prioriteiten, stress binnen het gezin).
- Niet alle ouders vullen de formulieren volledig of correct in.

Door een ouder is al tip voor de volgende keer meegegeven dat de enquête beter online kan worden gehouden. Dit maakt de verwerking eenvoudiger en verhoogt de anonimiteit van de meting.

Verbeterpunten in de dienstverlening

Naast de vele positieve punten die door ouders worden genoemd, worden er ook een aantal verbeterpunten gesignaleerd:

- Nazorg: ouders geven aan dat ze behoefte hebben aan nazorg na de training, bv. een online netwerk van spelers en ouders met wie op een laagdrempelige manier tips, trucs en ervaringen kan worden uitgewisseld. Dit zou bijvoorbeeld ook kunnen in de vorm van een terugkomdag, waarin vragen kunnen worden gesteld over het opstarten en het verloop van het speelprogramma.
- Inhoudelijk: ouders geven aan behoefte te hebben aan een verdiepende cursus, voor als het programma al een tijd loopt. Daarnaast worden handvatten gemist voor specifiek probleemgedrag (bv. boze buien en bijtgedrag). Tot slot geven ouders aan tijdens de training filmpjes en interactieve opdrachten te hebben gemist.
- Tijdsinvestering: het kost veel tijd, niet alle ouders hebben de mogelijkheid om deze tijdsinvestering te doen.

Daarnaast geven een aantal ouders aan, dat CSL veel bekender zou moeten zijn. Het is nog bar weinig bekend. De cursus wordt met zeer mooie woorden gewaardeerd en zou verplicht moeten zijn voor alle ouders.

Aanbevelingen

Voor de organisatie

- Zorg voor een goed en actueel overzicht van ouders en spelers
- Organiseer een vorm van nazorg
- Voeg filmpjes en interactieve opdrachten toe aan het trainingsprogramma
- Breidt de dienstverlening uit met een verdiepende training en terugkomdagen
- Zorg voor een grotere bekendheid van CSL
- Communiceer de resultaten naar spelers en ouders die hebben deelgenomen aan dit onderzoek en geef aan wat er met hun feedback wordt gedaan.

Voor vervolgonderzoek

- Sluit bij vervolgonderzoek nauwer aan bij erkende meetinstrumenten zodat validiteit kan worden gewaarborgd en vergelijking met andere doelgroepen en methodieken mogelijk is
- Splits de onderzoeken in een onderzoek naar de ouderinterventie (voorafgaand en na de training) en een onderzoek naar de kinderinterventie (voorafgaand aan het opzetten van een speelprogramma en vervolgens een jaarlijkse monitoring)
- Zorg voor zowel de ouder- als de kinderinterventie voor SMART geformuleerde doelen zodat het daadwerkelijke effect kan worden gemeten in plaats van de effecten zoals die worden ervaren door ouders.
- Benadruk iets minder het belang van het onderzoek bij ouders zodat zij deze objectiever kunnen invullen en zorg voor de mogelijkheid van een online formulier zodat de anonimiteit beter kan worden gewaarborgd.

Literatuurlijst

Literatuur

American Psychiatric Association (2014) *DSM V. Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen*. Uitgeverij Boom

Broek, A. van den & Hendriks, I. (2014). *Contactgericht spelen en Leren: een waardevolle interventie voor ouders en kinderen*. Deventer, interne uitgave stichting Horison

Clauwaert, S. (2015). *'Contactgericht Spelen en Leren' als interventie voor kinderen met autismespectrumstoornis en hun ouders – een praktijk gestuurd effectonderzoek*. KU Leuven, Faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen, Masterproef aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Master of Science in de pedagogische wetenschappen

Degrieck, S. & Vermeulen, P. (2006). *Mijn kind heeft autisme, gids voor ouders, leerkrachten en hulpverleners*. Tiel: Uitgeverij Lannoo

Groot, A. (2015). *Houvast. Contact gericht spelen en leren met kinderen in het autistische spectrum*. Amsterdam: Uitgeverij SWP

Leeuwenkamp, C., Paap, J., Thunnissen, M., Hessels, W. en Thuijsman, K. (2011). *Van HRM professional naar reflectieve HRM professional*. Utrecht: Hogeschool Utrecht, opleiding Human Resource Management.

Migchelbrink, F., (2009). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. SWP, Amsterdam.

Randall, P. & Parker, J. (1999). *Supporting the Families of children with autism*. Chichester: John Willey.

Rigter, J. & Van Hintum, M. (2013). *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jongeren*. Bussum: Uitgeverij Coutinho

Verheij, F. & Doorn, E.C. van (2002). *Ontwikkeling en leren. Psychiatrie op school*. Assen: Van Gorcum.

Wing, L. (1996). *The autistic spectrum: a guide for parents and professionals*. London: Constable.

Yperen, T.A. van & Veerman, J.W. (2008). *Zicht op Effectiviteit. Handboek voor praktijk gestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg*. Delft: Eburon.

Artikelen

Schellingerhout, R., Ramakers, C. Derwort, A., Lavoir, A. van de (2010). *Interventies voor kinderen met een autisme spectrum stoornis en/of een verstandelijke beperking – Eindrapport*. Radboud Universiteit Nijmegen

Delfos, M.F. (2012) *Autisme: geen defect maar een vertraging en versnelling tegelijk*. Magazine Kinderwijz, maart/april 2012

Geurts, H.M. (2012) *Autisme verandert*. Amsterdam: Vossiuspers UvA

Hoek, W. Van den (2013) *Belemmeringen voor toepassing van kleinschalige innovatieve zorg en onderwijs bij kinderen met autisme*. In opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport